

Norrköping 2021-02-16

Till Havs- och vattenmyndigheten

Dnr: 01733–2018

Remissvar gällande Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer

Arbetets museum har i uppdrag att dokumentera industrisamhällets historia. Vi har ett särskilt ansvar för att stötta landets 1 500 arbetslivsmuseer. Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam) samlar över 600 av dessa arbetslivsmuseer från hela landet. Vi ingår i Vattenhistoriskt Nätverk som består av tio nationella organisationer som arbetar för att de sociala och kulturhistoriska frågorna ska beaktas i vattenfrågan. Av landets alla arbetslivsmuseer har vi identifierat 200–300 arbetslivsmuseer vid vatten där många kommer att påverkas av de förändringar genom den nya vattenlagstiftningen som kommer att pågå under lång tid framöver. Arbetslivsmuseerna förvaltas till stor del av ideellt engagerade människor som har specialkunskaper av den specifika historien. Under knappa ekonomiska resurser görs ett ovärderligt arbete i civilsamhället. Det skulle vara omöjligt att förstå hur Sverige utvecklats till det land det är idag utan dessa ideella krafter som förmedlar industrisamhällets kulturarv.

Arbetslivsmuseerna är också platser för lärande. Här finns berättelser om 1900-talets sociala historia, tekniska historia, ekonomiska historia och mycket mer. Här finns oftast möjlighet till att ta, känna och lukta på föremålen till skillnad från museer med föremål i montrar.

Arbetslivsmuseerna är också viktiga ur ett besöksnäringssperspektiv och kan i många fall vara den bidragande orsaken till att turistfamiljen besöker just detta område. De är en viktig del i den växande besöksnäringen inte minst på mindre orter och på landsbygden. De ger underlag till företagande och inkomster för butiker, restauranger och boendeanläggningar med miljoner besök varje år.

Arbetslivsmuseerna är en del av en landsomfattande gräsrotsrörelse i civilsamhället. Vi har dem att tacka för ett omfattande arbete och stort engagemang. Vi behöver värna den unika resurs som arbetslivsmuseerna är för orten, skolan och besöksnäringen i kommuner och regioner och för att hela landet ska leva.

Arbetslivsmuseerna är en del av de natur- och kulturmiljöer utmed våra vattendrag men där fokus ligger på kulturmiljön. Nedan besvarar vi de ställda frågorna främst med utgångspunkt från kulturmiljöperspektivet.

1. Är de föreslagna målen om skydd relevanta och genomförbara?

a) skydd av områden med höga naturvärden

b) skydd av områden med höga kulturvärden.

Förslaget får i grunden anses relevant och att ambitionsnivån ser ut att ha höjts. Om det sedan är genomförbart är svårt att ta ställning till med utgångspunkt från underlaget. Mål 1 a på sid 30 sätter upp målet att minst 25 sjö- och/eller vattendragmiljöer med nationellt höga kulturvärden ska få ett formellt skydd som byggnadsminne, kulturresevat eller genom att värdena har integrerats i naturreservat fram till 2030. En ökning av antalet skyddade miljöer vilket kan ses som en ambitionshöjning men med nuvarande tilldelning av medel till just dessa skyddsformer signalerar att målet inte kan uppnås om det inte tilldelning av medel utökas. Huvudsyftet i remissen är att öka takten för att skydda fler sjö- och vattenanknutna natur och kulturmiljöer. Det kan konstateras att redan idag finns det för små medel till att förvalta våra kulturmiljöer. En utmaning för våra kulturmiljöer idag är att de redan är hårt ansatta av inte bara nya förutsättningar för våra vattendrag utan även av i många fall redan pågående förfall och stort underhållsbehov. För att nå målet 2030 måste det totalt sett skjutas till mer medel till våra kulturmiljöer.

Arbetet med att öka den ekonomiska tilldelningen för att skydda våra kulturmiljöer måste alltså börja redan nu om man ska uppnå strategin målsättningar. En mer riktad satsning måste även göras för att få

mer jämvikt i resurserna när det gäller kulturmiljöerna. Idag har naturmiljön betydligt mer resurser och även i remissen framgår att naturvärdena även framöver kommer att väga betydligt tyngre än kulturmiljövärdena. Vi anser att det är välmotiverat med att höja ambitionsnivån för att skydda fler kulturmiljöer än vad som förslås i förslaget. Vi ställer oss även bakom de grundförutsättningar som sätts upp vad gäller ökade personella resurser i arbete med skydd, skötsel, vård och underhåll av värdefulla natur- och kulturmiljöer samt möjlighet att kompensera markägare för att genomföra skötselåtgärder. Ökade personella och ekonomiska resurser är en av förutsättningarna för att genomföra strategin.

Kommunernas roll när det gäller ansvar för skydd och underhåll av vattendragmiljöer kan bli ytterligare en viktig part i möjligheterna att skapa formella skydd för kulturmiljöerna. Kommunerna kan exempelvis skapa kulturresevat via sina planinstrument. Länsstyrelsen bör därför i ökad utsträckning arbeta aktivt i dialog med kommunerna för att skapa skyddsåtgärder enligt PBL områdesinstrument eller i detaljplaner.

Vi kan slutligen konstatera att enligt konsekvensbeskrivningen så kommer strategin att ge en totalt ökad kostnad för KMV-anslag på 110 miljoner. Strategin går således inte att genomföras om den ska genomföras på befintliga medel utan det måste till ytterligare medel till för länsstyrelsens KMV-anslag fram till 2030.

2. Är målet om uppdaterade och tillgängliga kunskapsunderlag omfattande geografiska områden relevant och genomförbart?

Nya kunskapsunderlag och fördjupningar måste finnas för att få ett uppdaterat material för att kunna genomföra strategin. Förslaget att arbeta både nationellt och internationellt med att förbättra och skapa nya kunskapsunderlag anser vi vara en relevant väg framåt. Det måste alltså till ökade resurser för att kunna ta fram underlagen för att dels ta fram nya underlag, dels uppdatera redan befintliga underlag. Vi ser i det stora hela positivt på att detta lyfts fram i strategin då behovet är stort att få fram aktuella underlag för sjö- och vattenanknutna miljöer för att kunna få fram relevanta åtgärdsförslag för våra kulturmiljöer.

3. Är målet om att ta fram ett skyddsinstrument för kulturmiljöer

motsvarande naturvårdsavtal för flexibelt skydd och förvaltning relevant?

Det kan behövas ett nytt skyddsinstrument som är lättare att hantera och som kan vara tidsbestämt. Frågan är intressant och bör utredas för att se om det går att använda motsvarande typ av avtal för kulturmiljöerna utmed våra vattendrag. I ett sådant avtal där åtgärderna mestadels utförs av ägaren mot någon form av ersättning, liknande ett naturvårdsavtal, måste det finnas tydliga uppsatta mål vad man vill åstadkomma med det som ingår i avtalet och hur arbeten med de kulturhistoriska värdena ska genomföras i ett långsiktigt perspektiv. Ett nytt skyddsinstrument innebär även att det ska finnas en avvägning mellan natur- och kulturhistoriska intressen för att det ska kunna ses som relevant. Ett nytt skyddsinstrument motsvarande naturvårdsavtal kan exempelvis vara en möjlighet många arbetslivsmuseer utmed vattendragen som då får ett tydligt instrument att arbeta efter som är tidsbestämt och ekonomiskt kompenserat och där natur- och kulturmiljövärdena är tydligt definierade.

4. Är strategins åtgärder väl avvägda och tillräckliga för att trygga ett framgångsrikt genomförande?

Det är positivt att det görs en översyn av sjö- och vattenanknutna miljöer med höga nationella natur- och kulturmiljövärden. I det stora hela ser strategin ut att kunna omfatta både natur- och kulturmiljöer även om det just väger över mycket mot att det tas större hänsyn till naturvärdena.

Listan över åtgärder och planerad tid, sid 31, ser ut att vara relevant i den utformning den har nu även om ambitionerna att skydda olika miljöer och framför allt fler miljöer, måste sättas högre. När det gäller uppföljning av strategin, åtgärd 4 sid 31, så gäller det att även kulturmiljöer följs upp med samma metoder och rutiner som naturvärdena. Det gäller att uppnå en balans i att hantera natur och kulturvärden. Det är positivt att som i åtgärd 8 sid 31, att under hela planperioden fram till 2030 ha ett kontinuerligt genomförande av skyddet av natur- och kulturmiljöer vilket förutsätter att resurserna står i paritet med genomförandet och att alla förekommande värden beaktas. Det konstateras i konsekvensbeskrivningen att takten i genomförandet av långsiktiga skydd har hittills varit för långsam för att nå upp till kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag och andra relevanta nationella och internationella mål och åtaganden gällande biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Genom strategin ska det bli ändring på detta och takten ska ökas för att genomföra målen fram till 2030.

Vi menar att arbetet med våra kulturmiljöer måste följas upp med metoder och rutiner på likvärdiga sätt som naturmiljövärdena för att kunna genomföra och säkerställa strategin mål.

Vi vill framhålla vikten av att det arbetas fram relevanta rutiner och resurser för uppföljning av de uppsatta målen fram till de år då det ska vara en samlad måluppfyllelse 2025 och slutvärderingen av måluppfyllelsen och genomförandet 2030.

Arbetets museum och ArbetSam anser avslutningsvis:

Att vattenmiljöerna är en viktig del av Sveriges kulturarv och en helt avgörande faktor för det samhälle vi ser idag.

Att arbetet med att identifiera och skydda värdefull natur- och kulturmiljö ökar och att mål sätts dess för genomförande.

Det är av vikt att kraftigt modifierat vatten, KMV, och undantaget mindre stränga kvalitetskrav, MSK, används och att de undantag som medges i EU:s vattendirektiv kommer att användas fullt ut.

Att det är av stor vikt att natur- och kulturvärden beaktas likvärdigt och att ett helhetsperspektiv som sociala perspektiv beaktas.

Med vänliga hälsningar

Hans Hellman, Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd, ArbetSam

Helena Törnqvist, Arbetets museum